

NÁZEV ŠKOLY: GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA, LITOMĚŘICE,
Svojsíkova 1, příspěvková organizace

ČÍSLO PROJEKTU: CZ.1.07/1.5.00/34.1082

NÁZEV MATERIÁLU: VY_32_INOVACE_6B_04_Časoměrná prozodie

TÉMA SADY: Antické reálie

ROČNÍK: 3. a 4. ročník, oktáva

DATUM VZNIKU: leden 2014

AUTOR: Vladimíra Hávová

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ANOTACE

Materiál je určen pro výklad antických reálií v samostatném semináři nebo jako součásti výuky latiny.

Studenti získají informace o stavbě latinského verše.

Výklad navíc rozšiřuje i studentovu latinskou slovní zásobu (latinské termíny jsou zvýrazněny barevně). V závěru prezentace jsou uvedena latinsky psaná živá slova, citáty či slavné výroky týkající se tématu.

Prezentace s výkladem zabere jednu vyučovací hodinu.

Studenti propojí nové informace se znalostmi z literatury.

Časoměrná prozodie

Římská poezie je psána časoměrným veršem.

Verš se nerýmuje, jeho rytmus je dán střídáním dlouhých a krátkých slabik.

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
sponte sua, sine lege, fidem rectumque colebat.

P. Ovidius Naso - Proměny

Časoměrná prozodie

Slabika dlouhá:

laud**á**bant   přirozeně

laudábant   s dvojhláskou

laud**á**bant   pozicí (za samohláskou
následují 2 souhlásky

Slabika krátká:

legere

Časoměrná prozodie

Časoměrný verš se skládá ze stop neboli meter.

Stopa (metrum):

daktyl – UU (1. slabika dlouhá, 2. a 3. krátká)

spondej – – (obě slabiky dlouhé)

trochej – U (1. slabika dlouhá, 2. krátká)

jamb U – (1. slabika krátká, 2. dlouhá)

Časoměrná prozodie

Iktus je veršový přízvuk (důraz) na první slabice ve stopě.

Móra je doba potřebná k vyslovení krátké slabiky.

Teze je těžká doba, slabika metricky příznaková, jež nese veršový přízvuk.

Arze je lehká doba, část stopy bez důrazu, může být tvořena jednou dlouhou nebo dvěma krátkými slabikami.

Časoměrná prozodie

Daktylský hexametr je časoměrný verš složený z 6 stop (z daktylů a spondejů).

Schema hexametru:

- UU / - UU / - UU / - UU / - UU / - -

Pozn. První čtyři stopy mohou být libovolně nakombinovány daktyly a spondeje. Pátá stopa je vždy daktyl a šestá je vždy spondej. Pátá a šestá stopa tvoří tzv. **herojskou klauzuli**.

Časoměrná prozodie

Daktylský pentametr je časoměrný verš složený z 6 stop (z daktylů a spondejů), přičemž 3. a 6. stopa je neúplná (katalektická).

Schema pentametru:

- UU / - UU / - Λ // - UU / - UU / - Λ

Pozn. První, druhá, čtvrtá a pátá stopa může být daktyl nebo spondej. Pentametr má **šest iktů** (důrazů), protože v neúplných stopách zůstává první slabika, tzn. slabika s důrazem - **teze**.

Časoměrná prozodie

Elegické distichon je dvojverší složené z daktylského hexametru a daktylského pentametru.

Schema elegického disticha:

- UU / - UU / - UU / - UU / - UU / - -

- UU / - UU / - Λ // - UU / - UU / - Λ

Pozn. Elegické distichon je v knize psáno se sudými řádky odraženými zleva, pozná se tak kratší pentametr od hexametru.

Časoměrná prozodie

Hiát je sousedství samohlásek na konci jednoho slova a na začátku následujícího. To bylo zvukově nepřipustné, proto se koncová samohláska při vyslovování vypouštěla, elidovala.

Časoměrná prozodie

Elize je vypuštění koncové samohlásky (příp. slabiky *-um* či souhlásky *h-* při výslovnosti), dojde-li ve verši k hiátu.

primaque ab origine [prima**quab** origine]

monumentum aere [monumenta**aere**]

multi homines [multo**mines**]

sata est, itum est [sata**st**, itum**st**] – slovesný

tvar **est** eliduje *e-*

Časoměrná prozodie

Quidquid id est, timeó Danaós et dóna ferentes.

- U U / - UU / - UU / - - / - U U / - -

Cokoli to je, bojím se Danaů, třebaže nesou dary.

Vergilius - Aeneis

Časoměrná prozodie

Ódí et amó. Quáre id faciam, fortasse requíris.

- U U / - - / - UU / - - / - U U / - -

Nescio, sed fierí sentio et excrucior.

- U U / - UU / - Λ // - U U / - U U / - Λ

Nenávidím a miluji, možná se ptáš, proč to dělám.
Nevím, ale cítím, že je to tak, a trápím se.

Catullus, elegické distichon

Časoměrná prozodie

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.
Kapka hloubí kámen ne silou, ale častým
padáním.

Tempora mutantur et nos mutamur in illis.
Časy se mění a my se měníme s nimi.

Omnia sponte fluant, absit violentia rebus.
Ať vše plyne přirozeně bez nátlaku. (Komenský)

Parce, pater, virgis, iam numquam carmina dicam.
Ušetři, otče, rákosku, už nikdy nebudu říkat
verše.

Časoměrná prozodie

Hic ego, qui iaceo, tenerorum lusor amorum,
ingenio perii, Naso poeta meo.

At tibi, qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
dicere: Nasonis molliter ossa cubent.

Zde ležím já, hráč něžných lásek,
jenž zemřel jsem pro své nadání, básník Naso.

Tobě, kdo jdeš kolem a kdo jsi kdy miloval,
ať není zatěžko říci: Ať je Nasonovi země lehká!

Nasonův epitaf

Časoměrná prozodie

Zdroje:

ČERMÁK, J., ČERMÁKOVÁ, K. *Slovník latinských citátů*. 1. vyd. Praha : Euromedia Group, 2005. ISBN 80-242-1372-9.

HRABÁK, J. *Poetika*. 2. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1973.

KUBELKA, V. *Římské reálie a literatura*. Uherské Hradiště : vl. nákladem, 1898.

KUŽÁKOVÁ, E., MOUCHOVÁ, B., SLABOCHOVÁ, D. *Linguae Latinae studeamus*. 1. vyd. Praha : Ewa edition, 1998. ISBN 80-85764-25-3.

MOUCHOVÁ, B., KUŽÁKOVÁ, E., MAREK, V. *Disco latine II*. 1. vyd. Praha : Scientia, 1996. ISBN 80-7183-026-7.